

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

«Затверджую»

Голова приймальної комісії

СумДПУ імені А. С. Макаренка

проф. Юрій ЛЯННОЙ

« 25 » березня 2025 р.

Програма фахового вступного випробування
з педагогіки позашкільної освіти
для вступу на навчання
для здобуття ступеня Магістра
Спеціальність А1 Освітні науки (Позашкільна освіта)
Освітньо-професійна програма Освітні науки
(Позашкільна освіта)

Розглянута на засіданні
Приймальної комісії
«25» березня 2025 р.
Протокол № 7

Суми – 2025

Програма фахового вступного випробування з «Педагогіки позашкільної освіти» для вступу на навчання для здобуття ступеня Магістра за спеціальністю А1 Освітні науки (Позашкільна освіта), освітньо-професійною програмою Освітні науки (Позашкільна освіта)

Ухвалена на засіданні кафедри педагогіки 12 березня 2025 року

Протокол № 9

Завідувач кафедри педагогіки Марина БОЙЧЕНКО

Голова фахової атестаційної комісії Олена СЕМЕНОГ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На навчання за спеціальністю А1 Освітні науки (Позашкільна освіта), освітньо-професійною програмою Освітні науки (Позашкільна освіта) (освітнього ступеня – «магістр», кваліфікація «Магістр освітніх, педагогічних наук. Викладач закладу вищої освіти. Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми. Методист позашкільного закладу) приймаються особи на основі ОПП бакалавра, спеціаліста, магістра.

Необхідність підготовки фахівців магістерського рівня в галузі позашкільної освіти зумовлена чинниками соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього характеру.

Система позашкільної освіти в Україні має глибоке історичне коріння та розвинену інфраструктуру, подальший якісний розвиток якої вимагає спеціалістів, що володіють як актуальними фаховими компетентностями, так і інтегральними, що передбачають здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності, висувати та реалізовувати інноваційні ідеї, що відповідають потребам суспільного розвитку й повноцінної реалізації здібностей кожної конкретної особистості.

В умовах інтеграції системи освіти України у європейський освітній простір все більш активно та різноманітною стає співпраця вітчизняної освітянської громади з зарубіжними колегами, участь у міжнародних професійних мережах, розвиток академічної і професійної мобільності учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти.

Ефективна реалізація працівниками системи позашкільної освіти своїх професійних обов'язків у міжнародній співпраці вимагає оволодіння широким колом трансверсальних компетентностей, до яких належать критичне й інноваційне мислення, креативність, підприємництво, винахідливість, рефлексивне мислення, обґрунтоване прийняття рішень; навички презентаційні та комунікаційні навички, лідерство, навички роботи в команді, ініціативність, комунікабельність, колегіальність; глобальне громадянство, толерантність, повага до різноманітності, міжкультурне розуміння, здатність залагоджувати конфлікти,

громадянська участь, повага до навколишнього середовища тощо. Саме на цілісне формування названих компетентностей спрямована пропонована освітньо-професійна програма.

Науковими основами програми фахового вступного іспиту зі спеціальності А1 Освітні науки (Позашкільна освіта), освітньо-професійної програми Освітні науки (Позашкільна освіта) є положення теорії позашкільної освіти, розроблені провідними вітчизняними і зарубіжними фахівцями.

Програма вступного іспиту зі спеціальності передбачає успішне оволодіння абітурієнтом навчальним матеріалом курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи у закладах позашкільної освіти». Абітурієнт повинен **знати:**

- теоретико-методологічні основи педагогіки позашкільної освіти; нормативно-правові документи, що регламентують функціонування системи освіти сучасної України;
- основні закономірності, напрями, зміст, етапи й очікувані результати освітнього процесу в закладах позашкільної освіти;
- класифікацію методів навчання та виховання, умови оптимального вибору й ефективного їх застосування;
- принципи, методи, етапи формування та функціонування колективу;
- особливості виховної роботи в закладах позашкільної освіти;
- форми й засоби підвищення педагогічної культури батьків;
- особливості системи позашкільної освіти України на сучасному етапі;
- провідні завдання, принципи організації й різновиди виховних заходів у літньому оздоровчому таборі.

Абітурієнт повинен **уміти:**

- застосовувати набуті знання в безпосередній практичній діяльності;
- узагальнювати та використовувати передовий педагогічний досвід і сучасні досягнення вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки;
- правильно і ефективно обирати та застосовувати методи науково-педагогічного дослідження.

Крім того, абітурієнт повинен володіти: навичками системного й аналітичного мислення, аналізу інформації, що постійно оточує викладача і такі навички використовувати у процесі проектування змісту навчання майбутніх фахівців.

Форма фахового вступного випробування з педагогіки позашкільної освіти – усний іспит.

До вступного випробування запропоновано 60 теоретичних питань. Складено 30 білетів, які містять 3 запитання: два питання стосуються педагогіки позашкільної освіти, третє – практичне (розв’язання педагогічної ситуації).

Час на підготовку до відповіді складає 30 хвилин, час на виступ для абітурієнта – 20 хвилин.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ПЕДАГОГІКА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 1. ПОЗАШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Функціонування позашкільної освіти в Україні тісно пов'язано з розвитком її теорії, практики і методики.

Теорія позашкільної освіти – сукупність ідей, поглядів, концепцій, вчень про об'єктивну дійсність позашкільної освіти.

Теорія позашкільної освіти розкриває закономірності діяльності особистості у вільний час, визначає та характеризує сутність, принципи, зміст, форми та методи освітнього процесу в закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях.

Теорія позашкільної освіти взаємопов'язана й перебуває в органічній єдності з практикою. Теорія йде від практики, узагальнює її та обґрунтовується нею. Практика осмислюється, організовується і спрямовується теорією.

Практика позашкільної освіти – систематична організація позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях.

Практика позашкільної освіти зумовлена своєю специфікою. Традиційно організація позашкільної освіти визначається роботою закладів освіти, культури, мистецтва, фізкультури та спорту. Серед них – заклади позашкільної освіти, гуртки, творчі об'єднання, клуби за місцем проживання, дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні майданчики, клубні заклади, центри дозвілля, школи естетичного виховання, бібліотеки, театри тощо.

Практика позашкільної освіти в Україні широко організована. Унаслідок цього забезпечується доступність до позашкільної освіти дітей і молоді, функціонують розвиваються її різноманітні форми.

Методика позашкільної освіти – узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти та

інших соціальних інституціях.

Становлення та розвиток теорії, практики і методики сприяли утвердженню педагогіки позашкільної освіти.

Педагогіка позашкільної освіти – це наука про освітню діяльність у вільний час.

Предметом педагогіки позашкільної освіти є дослідження процесу і результату навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час.

Метою педагогіки позашкільної освіти є навчання, виховання, розвиток та соціалізація вільної, духовно повноцінної, творчої особистості у вільний час з урахуванням її власних потреб і природних даних.

Основними завданнями педагогіки позашкільної освіти є:

- методологічне, теоретичне й методичне забезпечення функціонування і розвитку позашкільної освіти;
- розробка і наукове обґрунтування змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти;
- розвиток позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях;
- підготовка програм, посібників, підручників, методичних рекомендацій та іншої літератури для позашкільної освіти.

ТЕМА 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У історико-педагогічному контексті сутність терміну «позашкільна освіта» у другій половині XIX ст. становила різноманітна просвітницька діяльність громадських організацій, товариств, приватних осіб серед дорослого населення (у кінці XIX ст. – серед дітей та молоді). Починаючи з першої чверті та до кінця XIX ст., позашкільна освіта здійснювалася в основному в недільних і вечірніх школах, загальноосвітніх і професійних курсах для дорослого населення при підприємствах, фабриках і заводах, народних університетах, народних бібліотеках

і читальнях, книжкових складах, народних будинках і театрах, під час читання публічних лекцій, проведення спільних свят, екскурсій, що були створені на кошти громадських і приватних осіб та не входили до системи народної освіти.

У 50-60-х рр. XIX ст. окреме і досить помітне місце в розвитку позашкільної освіти відіграли товариства грамотності, значних зусиль до їх створення доклали М. О. Корф, М. І. Пирогов, К. Д. Ушинський та інші. Роком народження позашкільної освіти в Україні як унікальної освітньої ланки вважається 1918 рік. В уряді молодой української держави саме цього року громадський діяч, видатний педагог і непересічна особистість Софія Русова очолила два відділи – шкільного виховання та позашкільної роботи, вона глибоко й пристрасно розробляла питання розвитку національної освіти. Виступаючи з лекціями на позашкільному факультеті Київського педагогічного інституту, Русова підкреслювала: «Визначаючи усе віковічне значення школи, шкільної освіти для найкращого розвитку дітей, не можна не бачити, що найкраща школа без позашкільної освіти та її допомоги не має великих корисних результатів. Позашкільна освіта потрібна для культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості, індивідуальності, а не того одноманітного гурту, який не здатен ні захистити свою волю, ні спрямувати її на загальне добро».

У 1920 р. в органах управління освітою створюють секції позашкільних установ, секції мистецтв, відділи організації «Пласт»; у 1925 р. – науково-педагогічний інститут методів позашкільної роботи.

Загалом за період з 1917 по 1920 рр. склалися передумови для становлення державного управління позашкільною освітою. У грудні 1917 р. на нараді у справі організації народної освіти було проголошено, що позашкільна освіта поряд із дошкільною та шкільною є найважливішими ланками загальної освіти. У «Кодексі законів про народну освіту в УРСР», затвердженому в листопаді 1922 р., питання про позашкільну освіту та виховання вже займало чільне місце.

Новий етап становлення позашкільної освіти з 1934 по 1941 рр. вважається таким, що стабілізував плановий розвиток мережі позашкільних закладів майже в

усіх обласних центрах та великих містах України. Запит суспільства сприяв розвиткові нових форм організації змістовного відпочинку дітей. Активно розвивається мережа спортивних шкіл, навіть було відкрито дитячі морські порти в містах Миколаєві та Одесі.

Друга світова війна 1941-1945 рр. болісно вдарила по вітчизняній освіті та позашкільній освіті зокрема. Лише в Україні було зруйновано, знищено понад 10 тис. приміщень закладів народної освіти, завдано великої шкоди матеріально-технічній базі позашкільних закладів.

З 1946 р. розпочалось інтенсивне відтворення навчальних закладів усіх типів. У повоєнні роки головна увага приділялася виховній роботі, розвиткові ідейно-політичної спрямованості позашкільної освіти, особливо патріотичному та військово-патріотичному вихованню. Визначально, що цього ж року з метою впорядкування розвитку мережі позашкільних закладів затверджено їх єдину номенклатуру.

Серед перших масових наукових об'єднань необхідно відмітити й створену в 1963 р. Кримську малу академію наук «Пошуковець», досвід якої був покладений в основу створення в 60-80 рр. малих академій наук у різних регіонах України.

Значно активізувалася позашкільна робота з дітьми у 1970-і роки. У цей період на 800 тис. збільшується кількість вихованців у позашкільних закладах різних типів, посилюється централізація управління закладами загальної середньої та позашкільної освіти. У формуванні змісту позашкільної освіти було зроблено наголос на користі захоплення масовими заходами, як всеукраїнськими акціями, так і місцевими традиційними конкурсами, фестивалями тощо.

Розвиток Малої академії наук України в наступні 1980-1990 рр. співпав із активним упровадженням дослідницьких методів у навчально-виховний процес загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів. Розпочалося формування Малої академії наук України як однієї зі складових системи позашкільної освіти. Уже в 1977 р. Міністерство освіти СРСР затвердило «Примірне положення про наукове товариство учнів», а в 1983 р. Міністерство освіти УРСР затвердило перше Типове положення про Малу академію наук школярів, що вплинуло на

створення наукових учнівських об'єднань у Донецькій, Дніпропетровській, Житомирській, Рівненській, Харківській області та м. Мелітополі. Усього до 1987 р. було створено 11 малих академій наук.

Постало питання кардинальної зміни системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів закладів позашкільної освіти. У 1987 р. в м. Одесі, у таборі ЦК ЛКСМУ «Молода гвардія» було проведено 12-денний семінар для 700 методистів палаців і будинків піонерів і школярів з усіх областей України. Представники з України, Росії, Білорусії працювали за комунарською методикою. Учасниками цього заходу були видатні діячі науки, культури та мистецтва нашої країни. Після цього відповідно до наказів Міністерства освіти відбувалося поступове вдосконалення роботи Центрального інституту підвищення кваліфікації, українських державних центрів позашкільної освіти.

Здобуття Україною незалежності в 1991 р. кардинально і поліпшило, і погіршило стан позашкільних навчальних закладів. Головною проблемою стало збереження мережі цих закладів. Визначальним для створення сучасної моделі МАН став 1993 рік. На засіданні колегії Міністерства освіти України та Президії Академії наук України було прийнято рішення про створення єдиної Малої академії наук України з її територіальними відділеннями й обрано Президію МАН.

ТЕМА 3. СИСТЕМА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Система позашкільної освіти характеризується цілеспрямованим функціонуванням навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час, з її особливими структурами, зв'язками та відносинами між елементами.

Позашкільна освіта є системним об'єктом як у змістовому, так і в процесуальному його аспектах. Змістовими компонентами позашкільної освіти є культура, суспільство, природа, люди. До процесуальних компонентів позашкільної освіти належать сім'я, заклади освіти, бібліотеки, клуби, дитячі, учнівські і молодіжні організації, товариства, засоби масової інформації тощо.

Особливостями системи позашкільної освіти є її цілісність, структурованість, ієрархічність, різноманітність форм організації роботи, взаємозв'язок із середовищем. Основним системоутворювальним елементом в системі позашкільної освіти є діяльність особистості у вільний час.

Система позашкільної освіти включає державні, комунальні, приватні заклади позашкільної освіти; інші заклади як центри позашкільної освіти в позаурочний та позанавчальний час (заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, у тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійно-технічної та вищої освіти I-II рівнів акредитації); гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі закладів загальної середньої освіти, навчально-виробничих комбінатів, закладів професійно-технічної та вищої освіти I-II рівнів акредитації; клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти, установи; фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти; відповідні органи управління позашкільною освітою і науково-методичні установи.

ТЕМА 4. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Основними завданнями позашкільної освіти є:

- виховання громадянина України;
- вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- виховання поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії;
- виховання патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів;
- виховання шанобливого ставлення до батьківщини та людей похилого віку;
- створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів;
- розвиток інклюзивного освітнього середовища в закладах позашкільної освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами;
- здобуття вихованцями, учнями і слухачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності;
- формування в них свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки;
- задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти;
- задоволення їхніх потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації;
- пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів;

- удосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту;
- організація дозвілля, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень;
- виховання в учасників освітнього процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих;
- формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів;
- здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи.

ТЕМА 5. МЕТОДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Методи позашкільної освіти – це засоби впливу педагога на вихованців, на свідомість, почуття, волю, поведінку, способи педагогічно правильної організації їх життя, трудової діяльності й відносин у ній.

Методи позашкільної освіти є важливими категоріями, що поділяються на:

- методи формування свідомості особистості (бесіди, лекції, диспути, приклади, інтелектуальні аукціони тощо);
- методи організації діяльності (педагогічні вимоги, суспільна думка, вправи, створення виховних ситуацій, ситуаційно-рольові ігри, соціально-психологічні тренінги, «мозкові атаки» тощо);
- методи стимулювання поведінки (змагання, заохочення тощо).

ТЕМА 6. НАПРЯМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Позашкільна освіта здійснюється за різними напрямками:

- художньо-естетичний – забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями (учнями і слухачами) практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва;
- науково-технічний – забезпечує набуття вихованцями (учнями і слухачами) техніко-технологічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду, підготовку до активної науково-дослідної роботи, оволодіння

сучасною технікою та технологіями;

- еколого-натуралістичний – передбачає оволодіння вихованцями (учнями і слухачами) знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості; спрямований на набуття знань і досвіду розв’язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів, формування знань, навичок в галузях сільського господарства (квітництво, лісництво, садівництво, грибівництво, бджільництво);

- туристсько-краєзнавчий – спрямовується на залучення вихованців (учнів і слухачів) до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об’єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства;

- дослідницько-експериментальний – сприяє залученню вихованців (учнів і слухачів) до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та виявлення, розвитку й підтримки юних талантів та обдарувань;

- фізкультурно-спортивний – забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців (учнів і слухачів) необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку й дозвілля, занять фізичною культурою та спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя;

- військово-патріотичний – забезпечує належний рівень підготовки вихованців (учнів і слухачів) до військової служби, виховання патріотичних почуттів та громадянської відповідальності;

- бібліотечно-бібліографічний – спрямований на поглиблення пізнавальних інтересів вихованців (учнів і слухачів) підвищення їх інформаційної культури, набуття навичок і умінь орієнтуватися у зростаючому потоці інформації;

- соціально-реабілітаційний – забезпечує соціальне становлення та розвиток інтересів, здібностей, нахилів, потреб у самореалізації вихованців (учнів і

слухачів), підготовку їх до активної професійної та громадської діяльності, організацію їх змістовного дозвілля й відпочинку;

- оздоровчий напрям – забезпечує необхідні умови для змістовного відпочинку й передбачає оволодіння вихованцями (учнями і слухачами) знаннями про здоровий спосіб життя, організацію, набуття і закріплення навичок, зміцнення особистого здоров'я та формування гігієнічної культури особистості;

- гуманітарний – передбачає розвиток здібностей, обдарувань, практичних навичок вихованців (учнів і слухачів), оволодіння знаннями з основ наук соціально-гуманітарного циклу.

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ – КООРДИНАТОР ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Національний еколого-натуралістичний центр учнівський молоді (НЕНЦ) Міністерства освіти і науки України – позашкільна установа, що проводить навчально-виховну та методичну роботу в області біологічної, валеологічної, екологічної, аграрної освіти учнівський молоді. НЕНЦ об'єднує всі еколого-натуралістичні центри України. У структурі НЕНЦ – відділи екології й охорони природи, біології, квітково-декоративного господарства, зоології, сільського господарства, народних ремесел, а також лабораторії ентомології, орнітології, гідробіології, кафедра методики позашкільної роботи, Природничий ліцей, кабінет інформатики, акваріумний комплекс, бібліотека, екологічна відеотека, Музей хліба, учбово-дослідна ділянка, Всеукраїнський табір «Юннат». Щорічно в НЕНЦ працює близько 100 творчих учнівських об'єднань за 45 профілями.

ТЕМА 8. НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК»

Мала академія наук України – загальнодержавний науково-громадський проект, спрямований на пошук, підтримку, сприяння творчому розвитку обдарованих, здібних до наукової діяльності учнів, школярів, студентів. Організаційно-правової форми не має. Діяльність здійснюється на основі наказів

органів управління освітою, положень МОН України та рішень Президії Малої академії наук, які через центральний заклад направляються до регіональних підрозділів – територіальних відділень.

Територіальні відділення діють як окремі юридичні особи або як структурні підрозділи інших закладів позашкільної, вищої освіти, установ системи НАН України, МОН України, АПН України. Територіальні відділення МАН є у всіх регіонах України. Їхню роботу координує Національний центр «Мала академія наук України». Це заклад подвійного підпорядкування – Міністерства освіти і науки України і Національної академії наук України.

Щорічно зростає кількість дітей, залучених до науково-дослідницької діяльності МАН: у 2019/2020 н. р. вона становить понад 150 тис. обдарованих учнів з усієї країни.

Ключова роль у вихованні юних дослідників належить педагогічним і науково-педагогічним працівникам МАН. Загальна кількість педагогів та науковців, що працюють з обдарованими дітьми, становить приблизно 8,6 тис., серед яких близько 1,8 тис. викладачів є кандидатами наук, 500 – докторами наук.

Науково-дослідницька робота в МАН організована за науковими відділеннями та секціями відповідно до структури, затвердженої Президією МАН. Учні МАН є учасниками різноманітних обласних, всеукраїнських, міжнародних інтелектуальних конкурсів, турнірів, олімпіад і виявляють високий рівень підготовки та творчі здібності.

Як заклад, що виконує загальнодержавні функції з пошуку, розвитку та підтримки обдарованих і талановитих учнів, НЦ «МАНУ» щороку реалізує десятки масштабних науково-освітніх проєктів і заходів для обдарованої учнівської молоді та педагогів, таких як: «Відкрита освітня лабораторія», Всеукраїнські літні наукові профільні школи, Дитяча академія «Футурум», «Destination Imagination» в Україні, Всеукраїнські наукові мобільні студії, виставка-конкурс молодіжних інноваційних проєктів «Майбутнє України» тощо.

Визначним заходом МАН є щорічний Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН. Конкурс відбувається під

егідою Міністерства освіти і науки України. Організацію I і II етапів здійснюють місцеві органи управління освітою; координують їх проведення територіальні відділення МАН України. Оператором III етапу є Національний центр «Мала академія наук України».

ТЕМА 9. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Позакласна та позашкільна робота будується як на загальних принципах виховання, так і на специфічних принципах:

- добровільний характер участі – учні можуть обирати профіль занять за інтересами. Педагоги за таких умов повинні ретельно продумувати зміст занять, використовуючи нові, ще не відомі учням факти, форми й методи, які б посилювали їх інтерес;
- суспільна спрямованість діяльності учнів – зміст роботи гуртків, клубів та інших форм діяльності має відповідати потребам розбудови української держави, відображати досягнення сучасної науки, техніки, культури й мистецтва;
- розвиток ініціативи і самодіяльності учнів – у позакласній і позашкільній діяльності слід урахувувати бажання школярів, їх пропозиції, щоб кожен з них виконував цікаву для себе роботу;
- розвиток винахідливості, дитячої технічної, юнацької та художньої творчості. Під час занять перед учнями слід ставити завдання пошукового характеру: створення нових приладів, удосконалення наявних; приділення особливої уваги творчому підходу до справи тощо;
- зв'язок із навчальною роботою.

ТЕМА 10. ГУРТКОВА РОБОТА. ТИПИ ГУРТКІВ

Гуртки – добровільне об'єднання учнів, які виявляють підвищений інтерес до визначеної області знань і прагнуть займатися практичною діяльністю (спільне вивчення питань техніки і технології, конструювання моделей, приладів та інших пристроїв, раціоналізаторська діяльність, науковий і технічний пошук). Заняття в

гуртках характеризуються наявністю програми, регулярністю, тривалістю термінів і визначеним профілем роботи. У шкільній практиці склалися наступні типи гуртків технічної творчості учнів:

1. Підготовчі технічні гуртки створюються в основному для молодших школярів. Тут вони поглиблюють отримані на уроках елементарні знання й уміння з техніки і технології, працюють з папером, картоном, жерстю, соломкою й іншим природним матеріалом, виконуючи нескладні моделі машин і механізмів, засоби наочності, іграшки.

2. Предметні (науково-технічні) гуртки об'єднують учнів середніх і старших класів. На базі шкільних майстерень звичайно створюють гуртки з столярної, слюсарної і токарської справи, електро- і радіотехнічні, конструюванню і шиттю одягу тощо. Знання й уміння, що здобувають тут школярі, виходять за межі навчальних програм, створюються умови для самостійної творчості.

3. Спортивно-технічні гуртки: авіамодельні, авто- і судомodelістів, ракетно-космічного моделювання, картингістів, залізничного моделізму тощо. У них займаються учні, які виявляють інтерес до спортивного моделювання, технічних видів спорту. Вони вивчають спеціальну техніку, роблять стендові і функціональні моделі літальних апаратів, автомобілів, судів, локомотивів і інших засобів транспорту, знайомляться з історією і перспективами розвитку техніки, беруть участь у змаганнях.

4. У виробничо-технічних гуртках учні займаються вивченням пристрою і роботи яких-небудь широко розповсюджених машин, апаратів або інших технічних об'єктів (автомобілів, мотоциклів, комбайнів, кіноапаратів і ін.), здобувають уміння і навички керування ними, догляду й обслуговування.

5. Гуртки художньо-прикладної або декоративної творчості охоплюють учнів усіх вікових груп, які займаються художньою обробкою деревини, металу, лози, глини, макраме, в'язанням, вишивкою, виготовленням іграшок із тканини, хутра, роботою зі шкірою, клаптевою пластикою тощо.

ТЕМА 11. ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ

Професійна орієнтація як науково обґрунтована система соціально-економічних, психолого-педагогічних, виробничо-технічних і медичних заходів, спрямованих на надання реальної допомоги учням у професійному самовизначенні відповідно до особистих нахилів, здібностей, покликання і з урахуванням суспільних потреб.

Напрями професійної орієнтації в навчально-пізнавальному процесі: професійна освіта, професійне виховання, професійне консультування, елементи професійної адаптації.

Професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація як складові профорієнтаційної роботи.

Етапи профорієнтаційної роботи: початковий (пропедевтичний), пізнавально-пошуковий, базовий (визначальний).

Форми профорієнтаційної роботи.

ТЕМА 12. ФОРМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

Основні форми позашкільної та позакласної роботи поділяються на такі групи:

- масові (конкурси, фестивалі, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, ранки, конференції т.д.);
- групові (гуртки, студії, клуби за інтересами, екскурсії, обговорення радіо-і телепередач);
- індивідуальні (самостійне виготовлення проекту, підготовка науково-технічного повідомлення, бесіди, позакласне читання тощо).

ТЕМА 13. ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОЛЕКТИВУ

Колектив як організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності. Дитячий колектив як об'єднання дітей, згуртованих спільною корисною діяльністю (навчанням, працею, спортом, громадською

роботою).

Типи шкільних колективів: навчальні, самодіяльні, тимчасові, за інтересами, товариства. Функції учнівського колективу: організаторська, виховна, стимулююча, соціалізуюча.

Взаємозумовленість розвитку особистості і колективу. Внесок А.С. Макаренка і В.О. Сухомлинського у становлення сучасної теорії колективу. Ідеї А.С. Макаренка про стиль і тон колективу, принципи його життєдіяльності.

Діалектика розвитку колективу. Актив, органи самоврядування, лідери в учнівському колективі. Засоби згуртування колективу: закон руху колективу (перспективних ліній розвитку), традиції як усталені форми колективного життя, принцип паралельної педагогічної дії. Принципи життєдіяльності дитячого колективу: зв'язки з життям суспільства, трудова основа життя колективу, складні залежності у відносинах, єдність управління і самоуправління, бадьорий тон життя колективу, суверенітет колективу, рівність, свобода членів і добровільність вступу в колектив, створення і накопичення традицій, принцип естетичної виразності колективу.

Етапи (стадії) розвитку учнівського колективу. Стадійність розвитку учнівського колективу в теоріях А.С. Макаренка, А.М. Лутошкіна. Педагогічне керівництво колективом на різних етапах його розвитку.

Методи згуртування учнівського колективу та умови запобігання появі груп негативного спрямування.

Учнівське самоврядування. Структура шкільного самоврядування, його організація, основні форми і зміст діяльності. Варіанти створення органів самоврядування.

Виховний вплив колективу. Програма вивчення учнівського колективу.

ТЕМА 14. РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Поняття про громадські організації. Діяльність громадських організацій як об'єднань, учасники яких діють у напрямках задоволення та захисту своїх

законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів, і мають право впливати на прийняття управлінських рішень в країні. Вплив громадських організацій на суспільне виховання шляхом залучення дітей, молоді, дорослих до проєктів, ініціатив, співпраці, доброчинництва тощо.

Визначення виховної функції громадських організацій. Громадські організації як різновікова спільнота відповідальних громадян. Просвітницька діяльність серед дітей та молоді щодо розуміння сутності демократизму, ініціативності, активності, дотримання й відстоювання своїх прав і обов'язків, набуття відповідного світогляду й досвіду поведінки.

Громадські організації як активні учасники державно-громадського управління закладами освіти, як джерело ініціатив щодо вдосконалення освітнього процесу, визначення стратегії розвитку шкільництва. Напрями співпраці в процесі виховання: спонсорська допомога на оздоровлення дітей, на придбання педагогічної періодики й художньої літератури тощо; підтримка освітнього процесу й позаурочної діяльності (робота в якості організаторів екскурсій, походів, керівників гуртків тощо).

Громадська діяльність як чинник формування особистості. Роль громадських організацій у формуванні громадянськості як інтегрованої характеристики особистості, як процесу й результату формування знань про права та обов'язки людини, формування соціально-політичної компетентності особистості в суспільній сфері, що передбачає політичну, правову й економічну освіченість і здатність керуватися відповідними знаннями в умовах кардинальної перебудови суспільства. Зміст і форми громадянської освіти, що реалізуються в громадських організаціях.

Значення громадських організацій у національному вихованні учнівської молоді. Громадські організації як організатори освітнього середовища, де відбувається формування національної самосвідомості, почуття патріотизму, соціальної активності й розвитку критичного мислення, закладаються основи політичної культури, толерантного ставлення до інших культур, виховання

негативного ставлення до будь-яких форм насильства тощо. Форми і методи національного виховання в громадських організаціях.

Різновиди дитячих і юнацьких організацій. Дитячі та юнацькі організації як вид громадських організацій. Поняття про дитячі громадські організації, мету та принципи їх діяльності. Форми й методи роботи дитячих та юнацьких організацій по забезпеченню соціального становлення особистості, залучення її до суспільно-корисних справ, формування активної життєвої позиції, задоволення інтересів і потреб, подальшого розвитку й вдосконалення. Види дитячих та юнацьких організацій в Україні.

ТЕМА 15. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В ЛІТНІХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

Форми організованого дозвілля під час канікул. Поняття про виховуюче дозвілля як спеціально організовану педагогом діяльність, метою якої є відпочинок, оздоровлення, розвиток дітей, задоволення їх пізнавальних і виховних потреб. Життєдіяльність у літньому таборі передбачає змістовний, розвиваючий відпочинок, пізнавальну й оздоровчу активність, вільне спілкування тощо. Колективні, групові, масові форми змістовного дозвілля дітей у таборі. Загонові й загальнотабірні справи й заходи.

Планування виховної роботи в літніх оздоровчих таборах. Процес планування як вид діяльності, що чітко, конкретно, раціонально й змістовно організовує всі сфери життя дітей у таборі. Врахування періодизації зміни: організаційний, основний, завершальний періоди. Завдання й позиція педагога під час колективного планування роботи загону з дітьми.

Провідні завдання, принципи організації й різновиди виховних заходів у літньому оздоровчому таборі. Врахування здоров'язберезувальних, оздоровчих, виховних, розвивальних завдань діяльності дитячого табору вимагає використання різноманітних форм і й методів дозвілля. Характеристика особливостей проведення ігор, справ, свят, конкурсів, виховних бесід, екскурсій, походів, гурткової роботи тощо в умовах табору.

Організація фізичного виховання в літньому оздоровчому таборі. Фізичне виховання як засіб оздоровлення й удосконалення фізичної та спортивної підготовки, активного відпочинку. Особливості організації й проведення різноманітних спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів в умовах табору. Типологія форм фізкультурної та спортивної активності дітей. Роль режиму дня у формуванні корисних фізичних навичок і вмінь.

Екологічне виховання в табірній роботі. Врахування можливостей перетворювальної діяльності дітей у навколишньому середовищі під час відпочинку в таборі. Організація раціонального і дбайливого використання природного оточення (водойм, зелених насаджень, лісу тощо). Форми й методи просвітницької, пізнавальної й природозбережувальної діяльності в дитячому таборі.

Передумови здійснення національного виховання в осередку літнього оздоровчого табору. Поняття про національно-патріотичне виховання як комплексну системну цілеспрямовану діяльність щодо формування у молодого покоління патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, ціннісного ставлення до українського народу, держави, нації. Форми й методи формування національно-патріотичних почуттів дітей і молоді в умовах дитячого табору. Роль масових заходів у виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки тощо.

ТЕМА 16. СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ ТА ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Національна доктрина розвитку освіти передбачає забезпечення її доступності в державних і комунальних закладах позашкільної освіти; розвиток цілісної міжгалузевої системи позашкільних закладів різних типів і профілів для забезпечення розвитку здібностей і талантів обдарованих дітей та молоді, а також задоволення потреб населення у додаткових культурно-освітніх, дослідницьких, спортивно-оздоровчих та інших послугах; оновлення змісту й методичного забезпечення, індивідуалізації та диференціації навчання обдарованої молоді;

створення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних керівних кадрів для позашкільної освіти і виховання.

Вимоги до діяльності позашкільних установ впливають із загальних принципів організації позакласної та позашкільної роботи, що передбачають органічний зв'язок позашкільних установ з виховною діяльністю школи; узгодженість дій з виховною роботою дитячих та юнацьких організацій, сім'ї і громадськості; масове охоплення дітей за умови дотримання добровільності щодо участі в гуртках і секціях позашкільних установ; поєднання масових, групових та індивідуальних форм виховної роботи; вільний вибір дітьми характеру творчої діяльності; стимулювання їхньої активної творчої діяльності.

Школа є центром усієї позакласної виховної та освітньої роботи, що здійснюється у мікрорайоні. Школа має підтримувати найтісніші зв'язки з закладами позашкільної освіти міста, допомагати їм в організації і проведенні позаурочної діяльності з дітьми, використовувати допомогу цих закладів у залученні більшої кількості учнів до позаурочної діяльності. Співробітництво, взаємодія школи і закладів позашкільної освіти має важливу закономірність – творча діяльність, якою дитина займається в закладі позашкільної освіти стимулює її пізнавальну активність у школі.

ТЕМА 17. РОЛЬ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦІЛІСНОМУ РОЗВИТКОВІ УЧНІВ

Пріоритетним напрямом в освітньому процесі є орієнтація на особистість школяра, розвиток його здібностей, самостійної і творчої активності, індивідуальності, таланту. Найбільш сприятливим для розвитку творчого потенціалу учнів є органічне поєднання їх діяльності на уроках та в позаурочний час. В умовах швидких змін в усіх сферах життя для учнів, окрім занять на уроках, для їх нормальної життєдіяльності потрібні нові соціальні враження і переживання, нове позаурочне життя, нові можливості самовираження, сприятливий для гармонійного розвитку психологічний комфорт.

У розв'язуванні зазначених завдань величезну роль має відігравати позакласна діяльність. Утвердивши себе як повноцінну ланку в ланцюгу безперервного виховного процесу, вона надає дітям широкі і нетрадиційні можливості для покращення психологічного здоров'я, їх самовиявлення, знімаючи щоденні напруження заформалізованого шкільного життя. Роль і значення позаурочної та позашкільної роботи в усебічному розвитку особистості посилюється тим, що вони сприяють вихованню не лише духовності й моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й стимулюють розвиток творчої обдарованості та індивідуальності, залучають дитину до загальнолюдської гуманітарної культури. Позаурочна робота під час занять гуртків, студій, роботи клубів за інтересами, «майстерень і фабрик» та інших форм у порівнянні зі шкільною програмою трудового навчання, є, як правило, ширшим за змістом, може включати ті види робіт декоративно-прикладної творчості, які програмою школи не передбачені.

ТЕМА 18. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виховний потенціал закладів позашкільної освіти: теоретичні основи. Соціально-виховне середовище закладу позашкільної освіти. Соціально компетентна особистість як результат освітнього процесу закладу позашкільної освіти. Соціальне виховання як соціальна функція позашкільної освіти.

Виховні можливості закладу позашкільної освіти. Педагогічні засади реалізації виховного потенціалу закладів позашкільної освіти.

Організаційні основи реалізації виховного потенціалу закладів позашкільної освіти України. Організація науково-методичної роботи в закладі позашкільної освіти. Психологічний супровід освітнього процесу в закладі позашкільної освіти. Соціальна практика як технологія розвитку соціальної компетентності особистості в закладі позашкільної освіти. Виховання соціально компетентної особистості в гуртках науково-технічного напрямку позашкільної освіти. Система виховання громадянської відповідальності старшокласників у закладі позашкільної освіти.

ТЕМА 19. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Нормативно правове забезпечення позашкільної освіти. Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти складова системи – це забезпечення позашкілля що передбачає , наявність необхідних нормативно правових документів. Нормативно-правова база позашкільної освіти, в Україні включає більш 7 документів. Законодавчі та нормативно правові акти, які становлять основу нормативно-правового забезпечення позашкільної освіти в Україні, закладів позашкільної освіти представлено 5 рівнями:

- міжнародний рівень,
- державний рівень,
- регіональний рівень,
- місцевий рівень,
- рівень закладу.

Організаційне забезпечення позашкільної освіти.

Організаційне забезпечення позашкільної освіти – це складова системи забезпечення позашкілля що забезпечує її ефективне, функціонування та розвиток.

I рівень – Національний рівень. Інституції, які формують державну політику України в галузі позашкільної освіти (Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерства, Державні комітети, Міністерство освіти і науки України, Державні позашкільні навчальні заклади, Верховна Рада України, Відомства, Національна академія педагогічних наук України, Комісії, Комітети, Міжвідомча комісія з питань охорони дитинства, Комітет з питань освіти і науки та інші; Національний центр «Мала академія наук України», Національний еколого-натуралістичний центр, Український державний центр позашкільної освіти, Український державний центр туризму і краєзнавства, Міністерство культури України, Міністерство екології та природних ресурсів України та інші).

II рівень – Обласний рівень. Інституції, які координують державну політику України в галузі позашкільної освіти (Місцеві державні адміністрації, Органи

місцевого самоврядування, Виконавчі комітети, відділи та інші структурні підрозділи, Управління освіти і науки, Управління у справах сім'ї, молоді та спорту, Обласні заклади позашкільної освіти. Управління культури та туризму, Центри соціальних служб для молоді та інші).

III рівень – Місцевий рівень. Інституції, які реалізують державну політику України в галузі позашкільної освіти (Заклади фізкультури і спорту, Організації, Музичні школи, Фізкультурно-спортивні клуби, Асоціації, Центри, будинки, клуби науково-технічної творчості учнівської молоді, станції юних техніків, Бібліотеки та інші; Центри, будинки, клуби еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, станції юних натуралістів, Школи естетичного виховання, заклади освіти, Сім'я, Позашкільні заклади освіти, Заклади культури та мистецтва, Об'єднання, Громадські організації, Фонди, Центри, будинки, клуби, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станції юних туристів краєзнавців, Центри, палаци, будинки, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання, Фізкультурно-оздоровчі заклади та інші заклади.

Кадрове забезпечення позашкільної освіти.

Кадрове забезпечення позашкільної освіти – це складова системи забезпечення позашкілля, що передбачає наявність необхідної кількості підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації. Усі працівники, зайняті в закладах позашкільної освіти, умовно поділяються на чотири групи:

1. Спеціалісти, предметом діяльності яких є управління закладом позашкільної освіти, його відділами (адміністрація, або, інакше, управлінці: директор, заступники директора, завідувачі відділів)

2. Спеціалісти, предметом діяльності яких є науково методичне забезпечення освітнього процесу і педагогічних працівників закладу (методисти)

3. Спеціалісти, що здійснюють освітній процес у безпосередньому контакті з дітьми (педагогічні працівники, а саме: керівник гуртка, секції, студії, інших форм гурткової роботи, педагоги організатори)

4. Спеціалісти, предметом діяльності яких є забезпечення закладу, – фахівці служб забезпечення (інженери, лаборанти, хормейстери, балетмейстери, концертмейстери, звукооператори, костюмери, режисери, художники оформлювачі та ін.).

Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти.

Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти – це складова системи забезпечення позашкілля, що передбачає удосконалення роботи педагогів і наявність необхідних науково-методичних матеріалів. Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти включає

- Організацію і удосконалення навчально-методичної підготовки педагогічних працівників, удосконалення їхньої професійної компетентності
- Підвищення ефективності освітнього процесу в закладах позашкільної освіти шляхом його наукового обґрунтування та відповідного методичного забезпечення.

Форми науково-методичного забезпечення закладів позашкільної освіти:

- Навчальні та наукові видання
- Науково-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти
- Навчальні та наукові видання
- Наукові та методичні заходи (конференції, семінари, тренінги)
- ЗМІ та електронні засоби (телебачення, радіомовлення, Інтернет).

Основні види науково методичного забезпечення закладів позашкільної освіти:

- Наукові статті, тези, монографії, дисертації
- Навчальні програми, посібники, підручники, довідники
- Методичні рекомендації, газети, журнали, бюлетені

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення позашкільної освіти.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення позашкільної освіти – це складова системи забезпечення позашкілля, що передбачає наявність необхідних коштів та матеріальної бази. Обсяг фінансування закладів позашкільної освіти як складових позашкільної освіти здійснюється за рахунок коштів їх засновників (власників):

- державні заклади позашкільної освіти – за рахунок коштів державного бюджету
- комунальні заклади позашкільної освіти – за рахунок коштів відповідних бюджетів
- приватні заклади позашкільної освіти – за рахунок коштів засновників (власників).

ТЕМА 20. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАСОВА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Одним із важливих напрямів роботи закладів позашкільної освіти є організаційно-масова робота, яка містить у собі організацію дозвілля дітей та підлітків, спілкування з однолітками в різних формах ігрової та дозвілєво-розважальної діяльності, поліпшення психологічного здоров'я дітей, створення умов для професійної орієнтації та самовизначення особистості.

Організаційно-масова робота у закладах позашкільної освіти планується за всіма напрямками та з дотриманням календарних свят.

Метою та основними завданнями масових заходів є пошук і надання підтримки здібним, обдарованим і талановитим дітям та учнівській молоді; організація змістовного дозвілля дітей та юнацтва з урахуванням особистих та колективних інтересів, пошук нових форм його організації; стимулювання творчого, інтелектуального, духовного розвитку, задоволення потреб дітей та юнацтва в творчій самореалізації; популяризація та пропаганда розвиваючих дозвілєвих програм для дітей та юнацтва.

Важливою складовою організації дозвілєво-масової діяльності є професійна орієнтація вихованців, організація системи роботи відповідно до

схильностей, обдарувань, здібностей дитини та суспільних потреб і ринку праці. Основною умовою організації дозвілля в закладі освіти є глибоке розуміння педагогічних цілей, змісту та принципів освітнього процесу всіма його учасниками. Дозвілсьве спілкування – особливий вид взаємодії людей, що характеризується невимушеністю, розважальністю, прямою залежністю від схильностей та настрою діючих осіб та відображає головні тенденції сучасної педагогічної науки і базується на засадах гуманітарного особистісно-орієнтованого підходу до особистості вихованця. Поєднання індивідуально-особистісних та колективних елементів у способах організації та проведення дозвілльєвої діяльності є важливою передумовою формування у вихованців закладу навичок культури дозвілля. Культура дозвілля – це змістовне використання вільного часу з метою відпочинку, розвитку, самовдосконалення, розвитку природних здібностей і таланту дітей та молоді. У зв'язку з цим, слід розглядати дозвілльєву діяльність, як структурну складову виховної системи.

Особливістю масових форм виховної роботи є широка участь у ній учнів. До них належать читацькі конференції, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, зустрічі з видатними людьми краю та ін.

До масових форм виховної роботи також належать тижні з різних предметів, огляди, конкурси, олімпіади, туризм, фестивалі, виставки стінної преси тощо.

Показниками ефективності масових форм позашкільної діяльності здебільшого вважають кількісне охоплення, активність самих учнів.

Сучасні практичні підходи до організації дозвілльєвої діяльності у закладі передбачають визначення дозвілльєвих потреб і послуг, які може надавати заклад відповідно до соціального замовлення мешканців міста та області. А вибір форм і змісту при організації цієї діяльності обумовлений профілем конкретної позашкільної установи (обласний) та передбачає вирішення низки актуальних завдань:

- визначення потреб вихованців закладу у змісті та формах дозвіллево-масової роботи, її організація;
- реалізація основних завдань і принципів виховання засобами дозвіллевої діяльності та пошук його нових форм;
- виховання у вихованців, учнів, слухачів позитивних морально-вольових і фізичних якостей та формування навичок здорового способу життя;
- активізація педагогів, керівників гуртків, батьків при підготовці та проведенні дозвіллево-масових заходів;
- надання методичної допомоги в організації дозвіллевої діяльності педагогам обласних (районних) закладів позашкільної освіти;
- сприяння розвитку ключових соціально-значимих та базових компетентностей гуртківців необхідних для оволодіння програмним матеріалом;
- корекція поведінки дітей схильних до девіантної поведінки через активізацію залучення до участі у дозвіллево-масовій діяльності тощо.

ПИТАННЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

1. Позашкільна педагогіка як наука.
2. Актуальні завдання позашкільної педагогіки.
3. Зв'язок педагогіки позашкільної освіти з іншими науками.
4. Принципи виховної роботи в закладі позашкільної освіти.
5. Взаємодія закладів освіти в організації позашкільної виховної роботи.
6. Поняття «особистість вихованця» та «особистісний підхід» – важливі категорії позашкільної освіти.
7. Суб'єкти позашкільної освіти.
8. Історія становлення та розвитку позашкільної педагогіки.
9. Становлення та розвиток позашкільної освіти в Україні.
10. Класифікація закладів позашкільної освіти.
11. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді – координатор позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування.

12. Сутність і структура процесу навчання в закладах позашкільної освіти технічного напрямку.
13. Діяльність закладів позашкільної освіти естетичного спрямування.
14. Туристсько-краєзнавча робота в закладах позашкільної освіти туристичного напрямку.
15. Естетичне виховання в закладах позашкільної освіти.
16. Заклад позашкільної освіти МАН України.
17. Специфіка освітнього процесу в закладі позашкільної освіти.
18. Засоби навчання в закладі позашкільної освіти.
19. Творча співпраця закладів позашкільної освіти із закладами освіти різного типу.
20. Виховна діяльність у закладах позашкільної освіти.
21. Організація гурткових занять.
22. Традиційні та інноваційні форми й методи навчання в позашкільлі.
23. Організація гурткової роботи.
24. Підготовка учнів до написання науково-дослідницької роботи в МАН.
25. Масові заходи – основа позашкільної роботи з учнями.
26. Інноваційні форми роботи з талановитою молоддю.
27. Сучасні технічні засоби навчання в закладах позашкільної освіти: переваги й недоліки.
28. Диференційоване навчання в закладах позашкільної освіти.
29. Тренінгові проекти та майстер-класи в закладах позашкільної освіти.
30. Професійна етика педагога закладу позашкільної освіти.
31. Портфоліо педагога-позашкільника.
32. Професійні компетентності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти.

33. Шляхи залучення громадськості у процес виховання в закладах позашкільної освіти.
34. Громадські організації як суб'єкти позашкільної освіти.
35. Роль громадських організацій у вихованні учнівської молоді.
36. Громадська діяльність як чинник формування особистості.
37. Значення громадських організацій у національному вихованні учнівської молоді.
38. Різновиди дитячих і юнацьких організацій.
39. Провідні принципи функціонування закладів позашкільної освіти.
40. Виховна справа як синтезований компонент у діяльності закладу позашкільної освіти.
41. Роль педагога у функціонуванні дитячого гуртка.
42. Форми організованого дозвілля під час канікул.
43. Планування виховної роботи в літніх оздоровчих таборах.
44. Провідні завдання, принципи організації й різновиди виховних заходів у літньому оздоровчому таборі.
45. Організація фізичного виховання в літньому оздоровчому таборі.
46. Екологічне виховання у табірній роботі.
47. Передумови здійснення національного виховання в осередку літнього оздоровчого табору.
48. Взаємозв'язок позакласної та позашкільної виховної роботи.
49. Формування здорового способу життя дітей у позашкільній освіті.
50. Особливості формування світогляду школярів у навчальній та позакласній роботі.
51. Економічне виховання та природоохоронна діяльність у закладі позашкільної освіти.
52. Видатні вчені-позашкільники.
53. Визначення провідних ознак учнівського колективу.

54. Шляхи згуртування колективу.
55. Методи, етапи формування та функціонування колективу.
56. Виховний вплив колективу на особистість.
57. Специфіка індивідуальної, групової та масової форм виховної роботи.
58. Організаційне забезпечення позашкільної освіти.
59. Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти.
60. Кадрове забезпечення позашкільної освіти.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКА НА ФАХОВОМУ ВСТУПНОМУ ІСПИТІ

Загальні критерії оцінювання знань вступника на екзамені та їх відповідність шкалам оцінювання наведені в таблиці

За шкалою навчального закладу	Критерії оцінювання знань
1	2
174–200	Вступник виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисциплін, матеріали передбаченої програми; засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; виявив творчі здібності; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисциплін, їх значення для подальшої професійної діяльності
156–173	Вступник виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисциплін вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності
140–155	Вступник виявив загалом достатній рівень знань навчального матеріалу дисциплін при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку помітних помилок, засвоїв літературу; показав систематичний характер знань з дисциплін

114–139	Вступник виявив знання навчального матеріалу дисциплін в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, які може усунути самостійно
100-113	Вступник виявив знання основного навчального матеріалу дисциплін у мінімальному обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; припустив помилки у відповідях на запитання під час співбесіди, тестування та виконання завдань тощо, які може усунути лише під керівництвом та за допомогою викладача
0 – 99 балів Незадовільно	Вступник не виявив знання основного навчального матеріалу дисципліни у мінімальному обсязі. Не зміг дати відповіді на запитання під час співбесіди, тестування та виконання завдань. Не засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. Не складено

Література

1. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: моногр. К.: ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.
2. Биковський Я. Т. Педагогічні умови діяльності гуртків закладів позашкільної освіти: моногр. К.: ІВЦ АЛКОН, 2020. 148 с.
3. Впровадження сучасного змісту позашкільної освіти: підготовки педагогів: методичні рекомендації / [В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, В. В. Мачуський]. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 144 с.

4. Громадянське виховання дітей та учнівської молоді у закладах позашкільної освіти: методичний посібник Суми: Університетська книга, 2021.

5. Ідеї з організації літніх клубів для дітей в громадах з фокусом на інтеграцію дітей-ВПО: DECIDE Summer Club «Ми вдома – в Україні» / Жабенко Л., Гриньова М., Дробот М., Михайлова Т., Скоропляс Т., Задорожна Є., Гусак А. / за заг. ред. Полторак В., Молчанової Ю. Швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», К., 2022. 68 с.

6. Закон України «Про загальну середню освіту». Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

7. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

8. Закон України «Про позашкільну освіту». Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

9. Лаппо, В. В. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах. Івано-Франківськ: НАІР, 2012.

10. Матеріали, підготовлені МОН до Всеукраїнського форуму працівників позашкільної освіти 28.10.2016 р.

11. Мелентьев О. Б. Теорія і методика позашкільної освіти. Умань: «АЛМІ», 2013. 182 с.

12. Мельничук С. Г. Педагогіка. Теорія виховання: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів; [відп. за вип. Кальченко Н.]. К.: Слово, 2012. 285 с.

13. Методичні матеріали за напрямками позашкільної освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/metodichni-materiali-za-napryamami-pozashkilnoyi-osviti>

14. Міленін В. М. Інноваційна модель виховного простору сучасного позашкільного навчального закладу: посібник. Київ, 2013. 160 с.

15. Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти»: практико орієнтований посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. Ч. 1. 121 с.

16. Навчальна література в системі позашкільної освіти: Навчально-методичний посібник / Автор-укл. Петrenchенко В. І. Запоріжжя: КЗ «Центр туризму» ЗОР, 2016. 32 с.

17. Новації позашкільної освіти / Збірник методичних матеріалів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти. К: НЕНЦ, 2022. 146 с.

18. Стратегії дослідницького пошуку: навчальний посібник / Н. І. Поліхун, І. А. Сліпухіна, К. Г. Постова, Л. В. Горбань; за заг. ред. М. С. Гальченка. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 144 с.

19. Управління закладом позашкільної освіти: сучасні тренди, співпраця, проєкти: посібник / за науковою редакцією, упорядкуванням О. Просіної, Я. Швень. Біла Церква, ТОВ «Білоцерквдрук». 252 с.

ГЛОСАРІЙ

Авторитет – повага і загальне визнання впливу особи, що ґрунтується на її знаннях, чеснотах, досвіді, вмілих діях, здібностях.

Авторитарність – стиль керівництва та лідерства педагога, який характеризується жорсткою централізацією своїх управлінських функцій, гальмуванням ініціативи інших, диктатом та опікою як тактикою спілкування; вимогами, повчаннями, погрозами, тиском, нотаціями, заборонами, заохоченнями та покараннями як способами спілкування.

Адаптація – комплекс процесів і дій, спрямованих на пристосування до змінних умов існування.

Акселерація – прискорене порівняно з попередніми поколіннями зростання і статеве дозрівання дітей.

Активність – прагнення дитини підтримувати життєво важливі зв'язки з навколишнім світом та перетворювати його.

Бар'єри спілкування – певні установки одного чи обох партнерів у спілкуванні, що заважають їм бути доброзичливими та чуйними один до одного. Бар'єри можуть існувати на ґрунті інтелектуальних, естетичних, культурних, мотиваційних, моральних та емоційних розбіжностей.

Взаємини – духовні утворення, що складаються в процесі спілкування і відображають його позитивний або негативний характер.

Вікові психологічні особливості вихованців – типові для певного віку особливості психічних процесів, станів та властивостей дітей, що виявляються у їхній поведінці.

Виховання – 1) цілеспрямований і організований процес формування особистості; 2) залучення дитини до вироблених людством цінностей; 3) соціально і педагогічно організований процес створення оптимальних умов для формування людини як особистості; 4) вплив вихователя на вихованця з метою формування в нього бажаних соціально-психічних і фізичних якостей.

Виховна справа (ВС) – форма організації і здійснення конкретної діяльності вихованців, яка є необхідною, корисною, здійсненою.

Виховний потенціал закладів позашкільної освіти – можливості закладів позашкільної освіти, які можуть бути використані для досягнення мети виховання особистості.

Виховні системи – теоретично обґрунтовані та методично розроблені концепції виховання, які спираються на певну фундаментальну філософську та педагогічну ідею. Прикладом можуть бути теорія вільного виховання, система колективістського виховання, «Вальдорфська педагогіка».

Гуманізація – процес, в основі якого лежить світогляд, пронизаний повагою до людської гідності, турботою про її благо.

Гуманізм – сукупність поглядів, що утверджують цінність людини як особистості, повагу до її прав та гідності, пріоритетність турботи про її інтереси. Як педагогічна ідея означає перевагу демократичного стилю керування, методів позитивного підкріплення доцільної активності вихованців, врахування індивідуальних особливостей кожного з них.

Гуманна особистість – людина, переконання якої ґрунтуються на ідеї гуманізму і у поведінці якої є звичними стереотипи поваги до інших, ввічливості, тактовності, демократичності, толерантності.

Демократизація – процес формування правової держави, побудованої на принципах рівності й свободи.

Дитячий колектив – група найвищого рівня розвитку, яка об'єднана загальною суспільно корисною метою, має ефективні органи самоврядування і в якій визначальними є стосунки відповідальної залежності, тобто статус кожного члена групи залежить, в першу чергу, від його внеску у загальну справу.

Досвід – засноване на практиці чуттєве пізнання дійсності; єдність знань, умінь, навичок, переживань, розміркувань, реалізованих прагнень, звичок людини.

Життєдіяльність – весь спектр життєвої активності особистості, організація нею всіх сфер свого буття; самовизначення, здійснення життєвих виборів, реалізація цінностей.

Завдання виховання – забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості.

Засоби виховання – надбання матеріальної і духовної культури (художня і наукова література, музичні твори), декоративне мистецтво, що використовуються в процесі реалізації певного методу виховання.

Звичка – схильність до усталених способів дій у різних умовах життя.

Здібності – психічні властивості, які ґрунтуються на природних задатках і є передумовою успішного виконання людиною певних видів діяльності, засвоєння нею знань, умінь, навичок.

Індивід – людина як біологічна істота, представник роду безвідносно до своїх її особистісних якостей, соціального статусу.

Індивідуальність – особистість у своїй неповторності, своєрідності, унікальності.

Індивідуальний педагогічний стиль – сукупність методів, прийомів, форм педагогічного керівництва, викладання та манер спілкування з дітьми, характерна для окремого педагога.

Класний керівник – педагог, який здійснює керівництво первинним учнівським колективом.

Колективізм – поняття, яке означає політичне явище, етичний принцип та певну педагогічну технологію. Останнє характеризується більшою увагою до виховання через колектив у порівнянні з індивідуальним педагогічним впливом.

Колективна творча справа (КТС) – форма виховних заходів, до підготовки та проведення яких залучаються всі члени дитячого колективу. При цьому кожен учасник КТС має змогу виявити і розвинути власні творчі інтереси та здібності.

Конфлікт – зіткнення інтересів або позицій двох людей чи груп, для якого характерне емоційне напруження учасників конфлікту та емоційне негативне ставлення до опонента.

Критерій – ознака, за якою здійснюється оцінка когось (чогось); мірило оцінки.

Мета виховання – ідеальне передбачення кінцевого результату виховання, на здобуття якого спрямовано виховну діяльність.

Методи виховання – способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки. Виховна ефективність методів підвищується, якщо під час застосування методу використовують педагогічні прийоми.

Методика позашкільної освіти – узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях.

Мотив – спонукальна причина дій та вчинків людини.

Мотивація – система мотивів, яка спонукає особистість до активної діяльності заради досягнення значущої мети.

Навіювання – метод формування свідомості вихованців, коли головним засобом впливу постає не логічність аргументів педагога, а його авторитетність серед вихованців, їх довірливе ставлення до нього, переконлива манера поведінки педагога.

Наслідування – форма поведінки, яка полягає у відтворенні дій, ідеалів, рис характеру, манери діяльності інших людей.

Обдарованість – високий рівень розвитку здібностей.

Обов'язок – моральне почуття, що ґрунтується на усвідомленні та прийнятті людиною соціальних норм, які перетворилися на мотив її діяльності.

Освіта – процес набуття людиною в процесі виховання та навчання базису особистісної культури.

Особистість – 1) сукупність соціально значущих якостей людини, її соціально детермінований внутрішній світ. Основними компонентами особистості є характер, спрямованість, переконання, емоційно-вольова сфера; 2) соціальна особа, яка вільно та відповідально визначає свою позицію серед інших, виступає активним суб'єктом власної життєдіяльності.

Педагогічна технологія – сукупність засобів: методів, прийомів та форм навчання і виховання, найбільш розроблених теоретично та перевірених практикою. Технологія виховання є частиною педагогічної технології. Остання означає також систему знань про засоби навчання та виховання – розділ педагогічної науки.

Педагогіка позашкільної освіти – наука про освітню діяльність у закладах позашкільної освіти.

Педагогічне спілкування – спілкування педагогів з вихованцями в процесі педагогічної діяльності. У вихованні має надзвичайне, часом вирішальне, значення, тому що є не просто засобом передачі інформації, а часто транслює ставлення педагога до вихованця.

Педагогічне стимулювання – цілеспрямоване підкріплення (позитивне чи негативне) педагогом доцільної активності вихованців.

Педагогічні здібності – особистісні властивості педагога, які створюють сприятливі передумови для оволодіння ним педагогічною майстерністю, зокрема, академічні, організаційні, дидактичні, комунікативні, креативні, спеціальні, пов'язані з окремими видами діяльності.

Переконання – метод формування свідомості вихованців за допомогою логічного, аргументованого доведення вихованцям педагогічно доцільних ідей.

Позакласна виховна робота – система виховної роботи, яка здійснюється в позаурочний час.

Почуття – стійкі емоційні ставлення людини до явищ дійсності, які відображають значення цих явищ у зв'язку з потребами й мотивами.

Практика позашкільної освіти – систематична організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях.

Прийом виховання – складова методу, що визначає шлях реалізації вимог певних методів виховання.

Принципи виховання – керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту організації та методів виховного процесу.

Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Процес виховання складається з мети, завдання, змісту й методики організації виховного впливу, а також його результату та корекції.

Розвиток – процес кількісних і якісних змін у становленні особистості, її ціннісного ставлення до навколишнього світу та самої себе.

Самовиховання – внутрішня та зовнішня активність людини, спрямована на вдосконалення власних психічних та фізичних якостей згідно з тим, як це розуміє людина – суб'єкт самовиховання.

Самонавіювання – метод регулювання людиною власного психічного або фізичного стану за допомогою різноманітних прийомів: самонаказу, самопідбадьорювання, самозасудження, використання мовних формул на фоні м'язового розслаблення (аутотренінгу) тощо.

Самореалізація – поняття, близьке до «самоактуалізації» – відносно повний розвиток і реалізація людиною у життєвій практиці власного особистісного потенціалу, досягнення бажаних результатів у масштабах життя.

Самоствердження – процес задоволення однієї з основних потреб особистості, яка полягає у надбанні певної соціальної значущості, усвідомленні того, що суб'єкт є не гірший за тих, з ким він порівнює себе на життєвому шляху.

Світогляд – система поглядів на природу, суспільство, власне «Я».

Соціалізація – процес набуття людиною соціальних якостей, становлення її як особистості в процесі сімейного, шкільного та інших видів виховання, а також самовиховання.

Соціальне виховання – процес, спрямований на досягнення цілей забезпечення в державі сприятливих умов для соціалізації підростаючого покоління та саморозвитку людини як особистості та суб'єкта діяльності; процес і результат цілеспрямованого впливу на людину з метою оволодіння нею загальнолюдськими та спеціальними знаннями, соціальним досвідом, позитивними ціннісними орієнтаціями, соціально значущими якостями.

Соціальне середовище – суспільні, матеріальні та духовні умови діяльності людини, що її оточують.

Стимулювання доцільної активності вихованців – група методів виховання, спрямована на позитивне або негативне підкріплення педагогічно доцільної поведінки вихованців. Це, наприклад, методи заохочення, покарання, організація змагання.

Структура виховного процесу – логічно взаємопов'язані компоненти, які забезпечують процес формування особистості: оволодіння правилами і нормами поведінки, формування почуттів та переконань, вироблення вмінь і звичок у поведінці, практична діяльність у соціальному середовищі.

Творчість – притаманна лише людині діяльність, що породжує якісно нове, відмінне, неповторне, оригінальне, унікальне.

Теорія позашкільної освіти – сукупність ідей, поглядів, концепцій, вчень про об'єктивну дійсність позашкільної освіти

Технологія педагогічна – сукупність способів і засобів здійснення педагогічних заходів, реалізації форм педагогічної діяльності.

Толерантність (від лат. *tolerantia* – терпіння) – якість особистості, що передбачає готовність прийняття інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі домовленості; не повинна зводитись до індиферентності, конформізму, обмеження власних інтересів.

Форми виховної діяльності – організаційні умови, в яких відбувається виховна діяльність, що мають істотні відмінності. Формами можна вважати дитячі організації, клуби, гуртки, різноманітні змагання, бесіди, диспути, екскурсії, походи, свята тощо.

Цінність – поняття, за допомогою якого визначають оцінку людиною об'єктивних чеснот і достоїнств навколишнього світу.

Ціннісне ставлення – активна спрямованість дитини, яка базується на визначенні її об'єктивної значущості та суб'єктивного особистого смислу.

Ціннісні орієнтації – вибіркова, відносно стала спрямованість інтересів і потреб особистості на певний аспект соціальних цінностей.